

SLOVENSKOARGENTINSKI PESNIK VINKO ŽITNIK*

J a n j a Ž i t n i k

Književno delo argentinskih Slovencev je našim tamkaj živečim rojakom dobro znano, saj predstavlja pomemben delež v njihovem duhovnem življenju. Slovenska umetniška beseda se na argentinskih tleh kontinuirano razvija v več smereh, v katerih je mogoče prepoznati določene značilnosti posameznih generacij slovenskih izseljenskih pisateljev in pesnikov. Rezultati njihovega ustvarjanja so med Slovenci na tujem našli plodna tla, o čemer priča izredna odmevnost pri tej publikli. Slovenci v Argentini po svojih narodnih in kulturnih organizacijah - najbolj dejavna med njimi je Slovenska kulturna akcija - redno priobčujejo svoje literarne dosežke, objavili pa so tudi dve pomembni antologiji slovenskoargentinske proze in pesništva.

Drugače je s spremljanjem njihove književnosti pri nas. Kljub visoki umetniški ravni nekaterih piscev še vedno velja ta ali ona samostojna publikacija ali celo skopa informacija o njihovem delu v tukajšnjih medijih za izjemo. Slovenska literarna zgodovina in kritika se že vrsto let bolj ali manj sistematično ukvarjata s književnostjo naših rojakov v Združenih državah Amerike in v Avstraliji. Objave njihovih del pri matičnih založbah, antologije, zborniki in mednarodna znanstvena srečanja, ki vsaj delno obravnavajo tudi to temo, niso več redkost. Od najpomembnejših dežel slovenskega priseljevanja oz. od najplodnejših centrov našega izseljenskega leposlovnega ustvarjanja so bile do nedavnega prav južnoameriške dežele pri nas najbolj zapostavljene.

Morda je minil čas, ko so ideološki kriteriji na Slovenskem postavljali zapreke pri uveljavljanju umetniških kriterijev. Tudi za pisce iz vrst tako imenovane »politične emigracije« se počasi odpirajo vrata k domači javnosti, zlasti za tista dela, ki niso izrazito ideološko obarvana, kar praviloma zvišuje njihovo umetniško raven.

Vinko Žitnik
(foto last Branka Žitnika)

Argentinskoslovensko pesništvo si prav gotovo zasluži temeljitejšo predstavitev pri nas. France Papež piše: »Če bi kritik od zunaj - iz domovine ali drugje imel kdaj to poezijo za preživel in za nove rodove nezanimivo, naj ve, da je zdomstvo ena od velikih stvarnosti slovenstva, ki ima svoje korenine v zgodovini, in da je poezija, ki je tu zbrana¹, poleg svoje estetske in poetične vrednosti tudi dokument dobe, ki je važna za slovensko kulturno in literarno žitje. Imamo generacijo pesnikov, ki so stopili v zdomsko dobo bolj ali manj zgrajeni in jih je pretresel izhod iz domovine, ozirajo se nazaj, v njih je odmev literarne preteklosti. Srednja in mlajša generacija sta našli svoj izraz v povojnih letih, v času taboriščnih negotovosti in ob življenju v novo obdobje in okolje. Ti se razgledujejo po svetu in iščejo v globlje sprejetje nove domovine.«

V eno od starejših generacij teh literatov sodi Vinko Žitnik, izredno plodovit pesnik iz Grosupljega, ki je skoraj dve desetle-

tji pred odhodom v Argentino redno objavljaj svoje pesmi v slovenskem tisku, po izselitvi kmalu po vojni pa je v novi domovini z nezmanjšanim zagonom nadaljeval svoje pesniško delo. Kot številnim drugim sodobnikom ekspresionizma tudi njegovim pesmim ustreza oznaka »poduhovljeni, idilični realizem«. Žitnik sodi v skupino slovenskih emigrantskih pesnikov, ki jo je France Papež takole označil: »V njihovem delu moremo zaslediti impresionistične in novoromantične prvine z različnimi odtenki ekspresionizma in z vrsto poskusov najti zadostitev v akademskem verzifikatorstvu«. ² Večji del svoje pol stoletja trajajoče pesniške poti je Žitnik vztrajal pri strogih pravilih tradicionalnih pesniških oblik, od katerih se je začel korenito odvrčati šele v zadnjih letih pred smrtjo. V njegovih pozno nastalih pesmih je opazno iskanje novih oblik pesniškega izraza, pri čemer imata metrika in rima še vedno pomembno vlogo.

*

Rodil se je 27. marca 1903 v Grosupljem, kjer je v mladosti deloval kot eden pomembnejših animatorjev kulturnega življenja, zlasti na področju amaterskega gledališča. Bil je vsestransko nadarjen in željan znanja, vendar mu družina ni mogla omogočiti višjega šolanja. Postal je orožnik in se po priznanju za zvesto službovanje vpisal na podoficirsko orožniško šolo, ki jo je uspešno končal in na kateri je nekaj let pred vojno celo predaval. Zaradi pomanjkanja formalne izobrazbe se je tem bolj intenzivno izobraževal sam, udeleževal se je predavanj in redno spremljal sodobne literarne pojave doma in na tujem.

Proti koncu vojne se je pridružil političnim beguncem v Italiji, kjer so ga aretirali in poslali v internacijo na Liparske otoke. Ko se je rešil iz taborišča, se je izselil v Argentino. Rojaki iz Buenos Airesa se ga dobro spominjajo kot hišnika v Slovenski hiši na Ramón Falcónu, ki je dolga leta z zanimanjem spremljal kulturno življenje naših tamkajšnjih priseljencev. Zaradi bolezni se je moral upokojiti. Zadnja leta je preživel pri bratu v Slovenski vasi pri Buenos Airesu. Umrl je 22. junija 1980, star sedeminsedemdeset let.

*

Korenine Žitnikovega pesniškega razvoja segajo v trideseta leta, v čas tako imenovanega slovenskega ruralizma, ki je dosegel svoj vrhunec v Kocbekovi pesniški zbirki **Zemlja** (1935). ³ **Zgodovina slovenskega slovstva** ⁴ ga omenja kot plodo-

vitega pesnika spretnih, gladkih oblik, ki pa more ponuditi bolj malo samosvojega. Takšna ocena je bila podana le na osnovi njegovih predvojnih objav, vendar v glavnem velja tudi za Žitnikovo povojno ustvarjanje. Ob tem seveda ne gre zanikati umetniške vrednosti njegovih pesmi. Čeprav je res, da Žitnik k slovenskemu pesništvu ni prispeval kakšnih izvirnih novosti bodisi v obliki, tematiki ali načinu, je njegov pesniški izraz pristen in doživet, izredno komunikativen in kljub ujetosti v stroge uveljavljene oblike, kakršne so uporabljali številni njegovi sodobniki, nič manj neposreden in prepričljiv. Žitnikove pesmi so neprisiljene. Bralcu nudijo estetsko dovršenost in posredujejo pristno pesnikovo občutje, ki je tako toplo in življenjsko, da mu ni mogoče očitati ponarejenosti. Eksperimentalna poezija mu je tuja, prav tako hermetična zaprtost nekaterih njegovih sodobnikov. Pesniške oblike, kakršne so ustrezale številnim generacijam pred njim, ustrezajo tudi Žitniku. Kljub zahtevni, pogosto vzneseni dikciji je njegov slog vedno dostopen najširšemu bralstvu, celo takrat, ko je morda preveč povzdignjen in danes deluje nekam staromodno, še bolj pa seveda v pesmih, kjer v skladu z motivi prilagaja svoj izraz preprostejšemu, a nič manj poetičnemu kmečkemu jeziku.

Njegova tematika je omejena, sestavljajo jo trije glavni dejavniki: ljubezen, vera in domača zemlja. Ti motivi pa so seveda tematsko omejeni samo navzven, saj pesnik v njih odkriva nešteto nians iz slovenskega kmečkega življenja in čutenja. Tu in tam se kot motivi pojavijo še smrt, odpuščanje, spomin na mater in očeta, zgroženost nad človeškimi zablodami, strah pred približujočo se vojno. V zadnjih predvojnih letih je precej pogosta tema pozivanje k miru in nenasilju, v istem času pa se pridruži še socialna in domovinska tematika.

V drugi polovici vojne se Žitnik v valu tedanje protikomunistične histerije nenadoma prelevi iz vznesenega glasnika ljubezni in miru v nič manj vnetega političnega agitatorja. Sovražstvo, aroganca in sarkazem, zapadanje v idejna protislovja, pozivanje k odklanjanju sodelovanja z Osvobodilno fronto in celo k fanatičnemu iztrebljanju vseh, ki so se uprli okupatorju, opisi krvavih pokolov v imenu vere karakterizirajo njegove udarne pesmi, nastale v letih 1944-45. V teh pesmih povsem prevlada ideološka propaganda in jim jemlje estetsko in umetniško vrednost. Ta neizčrpni vulkan sovražstva, značilen za oba

pola tedanje slovenske politike in kulture, danes deluje kot tragično, vedno aktualno opozorilo slovenskemu narodu.

Kot se je vihar v pesniku naglo vzdignil, se je po naselitvi v novi domovini prav tako naglo polegel. Njegove povojne pesmi imajo spet vse značilnosti predvojnih ód slovenski pokrajini in idiličnih slik iz kmečkega življenja; še vedno so pomembna inspiracija pesnikova religiozna čustva, motiv ljubezni se zdaj redkeje pojavlja, novo pa je domotožje.

*

Prve Žitnikove objave (1928-30) najdemo v celjski **Mladiki** in **Koledarju družbe sv. Mohorja**, mariborskem listu **Naš dom** ter v goriškem mesečniku **Družina**. Te nežne, umirjene lirične pesmi so kratke, dikcija je še preprostejša, v nekaterih se slog povsem približa slovenski ljudski pesmi (V gozdu⁶). Motive išče v naravi, samoti (V gozdu), v boleči praznini ob izgubi očeta (Očetu⁶); bogato metaforiko črpa večinoma iz narave, včasih vplete v pesem tudi kakšno sakralno prisposodobu (Bled večer⁷).

Ljubezen se pojavi kot osrednji motiv v Žitnikovih tehnično zahtevnejših pesmih, nastalih leta 1932, objavljenih pod psevdonimom v ljubljanskem dijaškem glasilu **Žar**. Večinoma gre za oblikovno dovršene sonete z romantičnimi motivi in prekipevaločimi čustvi, napisane v povzdignjenem, preveč izumetničenem jeziku (Pomlad, Pomlad na deželi, Ljubav mi je bila, Beli dih)⁸. Te pesmi danes delujejo staromodno, njihovega estetskega vtisa ni mogoče primerjati z nekaterimi Žitnikovimi zgodnejšimi krajšimi mojstrovinami.

Korak naprej predstavljajo pesmi nekoliko širšega tematskega in oblikovnega izbora, objavljene v letih 1934-35. Jezik v nekaterih od njih je še vedno precej izumetničen, odkriva pa zelo bogato besedišče (Naš čas⁹). Na eni strani najdemo metafizična razmišljanja (Videnje¹⁰) ali beg iz nemirnega posvetnega življenja, od koder se želi pesnik, »*pijan od strupenega medu sveta*«, umakniti v neskalseni mir samote (Nazaj!¹¹). Na drugi strani pa gre svojo pot razvoja Žitnikova ljubezenska pesem. V skladu z značajem revije, kjer so objavljene posamezne pesmi, srečamo še povsem poduhovljeno ljubezen, opevano v povzdignjenem jeziku (Prošnja¹²), drugod pa je že vedno bolj prisotna čutnost (Deklica moli, Zapuščena, Pesem deklice¹³). Zadrževana, prebujajoča se ljubezenska sla se v verzih, nastalih leto dni pozneje, razvije v nezadržno strast (Sama, Premlada, Fantovske

pesmi, Večerno hrepenenje¹⁴, Pomladna¹⁵). Vmes se tu in tam pojavi kakšna otožna metafizično razmišljujoča pesem (V Sahari¹⁶) ali celo verzi, ki izražajo željo po smrti, očitno napisani v trenutku popolnega obupa (Zadnja groza¹⁷). Večina teh pesmi že nakazuje ton Žitnikove zbirke **Pomlad** iz leta 1937¹⁸, nekatere pa so v njej celo ponatisnjene (Srečanje¹⁹, Boječa ljubezen²⁰). V ljubljanskem mesečniku **Dom in svet** se v njegovih pesmih iz tega časa pojavlja tudi verska tematika (Hrepenenje, Večerni privid²¹).

Če primerjamo edino Žitnikovo objavljeno zbirko z njegovimi soneti, objavljenimi leta 1932 v **Žaru**, opazimo bistven premik od manj prepričljive izumetničenosti k preprostejšemu jeziku, k bolj neposrednemu izrazu. Zbirka je sestavljena iz sedmih opusov in v celoti obsega osemdeset pesmi. Teme so pomlad na deželi, ljubezen, strast, odpoved, Bog, samota. Tu srečamo sonete, gazele in druge pesniške oblike, povsod pa je strogo odmerjena dolžina verzov in kitic z brezhibnim ritmom in rimo. Od stopic sta najpogostejši jamb in trohej, včasih pa seže tudi po amfibrahu. Motiv mladostnega prebujanja ljubezenskih čustev in čutov, naslikan v prisposodobah iz pomladne prebujajoče se narave, se v zbirki pojavlja v številnih različicah. Takšne so npr. pesmi Nedolžnost (str. 12), Pesem prebujene (str.83), Prebujenje (str.76).

Duhovno življenje Vinka Žitnika se je pogosto umikalo v nek drug čas, izven trenutne stvarnosti. Kot je v njegovih povojnih pesmih čutiti, da pesnik živi le še od spominov na mladost v starem kraju, srečujemo v njegovih predvojnih verzih na eni strani beg v otroštvo, na drugi strani pa misel na smrt in na čas po smrti. Značilen primer je pesem Pomladi izza groba (zbirka **Pomlad**, str. 80):

*Pomladi, ah, pomladi izza groba,
že zdaj vas vidim, čutim vaš opoj!
Kako tedaj ves svet bo spet podoba
nebes, ko grob pozabljen dom bo moj!*

*Ah, ko bo spet vse vstajalo, brstelo,
s cvetočim licem soncu šlo v objem,
ko iz prsti življenje bo kipelo,
takrat bom jaz v njej spal, brezčuten, nem!*

*Ne, tiste dni ne bom več mogel spati;
srce se bo zbudilo kakor brst
in rdeči nageljni v svetlobi zlati
pognali bodo v sončne dni skoz prst.*

*In trgali jih bodo prstki beli
cvetočih deklic tiste mile dni,
na mladih prsah bodo jim dehteli,
bleščali se ko moja srčna kri.*

Kritiki so zbirko ob izidu zelo ugodno ocenili.²² Božidar Borko poudarja, da je pesnik popoln samouk, česar pa ni opaziti v njegovi zbirki. Vsakdo bo mislil, da je Žitnik na široko razgledan po domači pesniški literaturi. Žitnikovi vzori, ugotavlja Borko, so Prešeren, Jenko, Gregorčič in Anton Vodnik. »Vinko Žitnik napravi vtisk inteligentnega človeka, ki je v načitanosti že prešel od površnosti in količine k samostojnemu premišljevanju in iskanju kvalitete ter globine. (...) njegova knjiga kaže - to lahko mirno priznamo, - da je ta nadarjeni poet iz ljudstva prekosil marsikaterega priznanega pesniškega epigona v naši poetični književnosti. (...) Žitnik je nedvomno pesniški talent, ki ima ne le znatno moč doživljanja, marveč tudi - zlasti, če upoštevamo njegovo biografijo - priznanja vredno kulturo izraza, to je formalno-oblikovalno sposobnost.«²³ Kritik nadalje ugotavlja, da pesnik uživa v naivnem dojemanju narave in da njegova erotika niha med nagonско strastnostjo in čisto sublimacijo. Zanimajo ga predvsem razpoloženja v naravi in erotična čustva. Izraža jih s pesniškim jezikom, ki je neredko preveč gostobeseden, leporečen in metaforično že obrabljen, zaslepljen od bleska naše moderne in njenih povojnih odmevov. Mestoma pa se Žitnik zgleduje po Jenku in se približuje ritmu slovenske narodne pesmi (Prerokovanje, Tožba, Beli nageljni). Marsikje zazvene originalnejši, intimnejši toni, ki nam pesnika tesneje približajo in kažejo, da bi se utegnil razviti v močnejšo pesniško osebnost, piše Borko.

Radivoj Rehar se svoje ocene Žitnikove zbirke loti nekoliko drugače. Po precej poglobljenem uvodu, v katerem oriše glavne sodobne tendence v jugoslovanskem in zahodnoevropskem pesništvu, poišče mesto, kamor sodi pesniška zbirka Vinka Žitnika. V drugem delu študije je podana vsebinska analiza posameznih

ciklov. Kritik uvodoma ugotavlja, da je naš lirični narod v dvajsetih in tridesetih letih izgubil smisel za liriko, vendar po krivdi pesnikov samih, ker so se pod vplivi tujih, bolj ali manj prehodnih mod oddaljili od slovenske tradicije, se dvignili zlasti v ekspresionizmu v nedosegljive megle ter izgubili tla pod nogami in s tem tudi stik s svojim narodom. Odtujitev naroda od svoje lirike, meni Rehar, bo zato mogoče odstraniti samo z vrnitvijo k tradiciji, kakor so npr. ugotovili tudi v Nemčiji in drugod, kjer se novi pesniki vračajo na stara pota in postaja lirična pesem res zopet pesem, celo pevna. Že druge pesniške zbirke naših pesnikov nam napovedujejo vračanje k tradiciji, Žitnikova pa ga kaže tudi na prvi pogled. *»Žitnik je pesnik, ki je izšel zares neposredno iz ljudstva in ga zato tuja učenost ni mogla speljati na abstraktna pota; je eden tistih redkih talentov, ki se sami, brez formalne šolske izobrazbe dvignejo do ustvarjalcev višjih vrednot. Tuja slovstva jih poznajo veliko, in med njimi so svetovno slavna imena. (...) Žitnikove pesmi so jasna vrnitev k slovenski tradiciji po narodni liriki, Prešernu, Jenku itd., navdahnjene morda tu in tam z rahlo romantiko, toda pristno čustvene in v neki meri oplodene s sodobnostjo. Refleksivne lirike skoraj ne pozna, kvečjemu še impresivno, ki prevladuje zlasti v zadnjem, sedmem ciklu te zbirke. Vse ostalo je pristno, primarno lirično čustvo mladega kmečkega fanta, prefinjeno z lastnim kulturnim dvigom in neko notranjo estetiko.«²⁴* Kritik se v zbirki dotakne tudi šibkejših mest, *»ki se izražajo zlasti v ponavljanju razpoloženj in besednega materiala v nekaterih pesmih. Toda vmes so ne samo posamezni verzi in kitice, ampak tudi cele pesmi, ki dajejo zbirki pravico do obstanka in pesniku legitimacijo lirika. Nekatero zvane kot prefinjena narodna pesem in bodo gotovo našle tudi komponista.«²⁵*

V letih 1938-41 se v Žitnikovih pesmih pojavi zahtevnejša zgradba, opazno pa je tudi iskanje novih oblik. Na eni strani so impresionistični utrinki, ki jih pesnik največkrat uporabi kot uvod v osebnoizpovednih pesmih, na drugi strani pa so razmišljujoče pesmi s socialnoetično tematiko. Takšni so trije tehnično dovršeni Božični soneti²⁶ s skrbno izbranim besediščem, namenjenim širokemu bralstvu, s sorazmerno nezapleteno sintakso in z množico biblijskih metafor. Pesnik poziva ljudi, naj nehajo uničevati, kar so trudoma zgradili njihovi dedje. Obupan

je nad slepim človeštvom, ki se bojuje med seboj v krvavih vojnah, namesto da bi živel v miru in slogi. S strahom in odporom do nasilja napoveduje skorajšnjo ljudsko vstajo. Razume jo kot posledico brezčutnega časa, ko »nas vodijo črke, stroji in bombe«, in se ne čudi, da v sloju izkoriščanih raste upor in gnev, medtem ko ob prazni žlici poslušajo lažnive obljube. Pesnik poziva voditelje in ljudstvo k miroljubnemu reševanju sporov znotraj naroda in med narodi.

Domoljubna tematika je v ospredju tudi v pesmi *Jesenski pastel*²⁷, sestavljeni iz treh vsebinskih enot. Uvodni del predstavlja impresijo slovenske jesenske pokrajine, drugi del je namenjen razmišljanju, v zadnjem pa pesnik izpove svojo ljubezen do domovine.

Podobno zgradbo zasledimo tudi v številnih opusih s skupnimi naslovi *Podobe*, *Obrisi*, *Utrinki* in *Srbski motivi*, nastalih leta 1939. *Podobe*, objavljene v mariborskih **Obzorjih**, ljubljanskem **Domu in svetu** ter v celjski **Mladiki**, so sestavljene iz treh, petih ali sedmih tematsko povezanih pesmi, katerih prvi del spet predstavlja slikovit zunanji opis (dekleta, domačije, pokrajine in drugih motivov), zaključni pa misel ali osebno izpoved. *Srbski motivi* so izredno učinkoviti impresionistični utrinki in ustvarjajo žive slike pokrajine, prijetne in spokojne srbske kmetije, vabljivega dekleta, »zrelega in sladkega kakor grozd«, ter postarane srbske matere, ki kljub neprizanesljivemu življenju in izgubi sinov še vedno izžareva človeško toplino (*Šumadija, Šumadinka, Srbska mati, Srbski dom*)²⁸. Novo obliko najde pesnik v svojih izrazito impresionističnih *Obrisih* in *Utrinkih*. Vsak cikel je sestavljen iz treh tematskih sklopov (*Zima, Kopnenje, Prva pomlad*²⁹; *Jutro, Pomlad, Razgledi*³⁰; *Večerne sence, Osnutki, Domačnost*³¹; *Srce, Dekle, Bog*³²), vsak sklop pa iz cele vrste posameznih trivrstičnih kitic, ki ima vsaka še svoj naslov. Ti kratki delci predstavljajo plastične miniaturne skice z močno izraženo atmosfero, pa brez dodatne misli ali izpovedi.

Povsem drugačne vsebine je cikel petih pesmi s skupnim naslovom *Naš čas*³³. Razen oblike nima po zgradbi in tematiki ničesar skupnega s sočasno nastalimi *Podobami* (1939). Gre za razmišljujoče pesmi s socialno, protivojno in domoljubno tematiko, v njih se odraža pesnikov odpor do naraščajoče napetosti in nasilja med narodi (*Krogi*), razmišljanje o slepem verovanju

množic v razne jalove ideologije, medtem ko brezposelni brezdomci stradajo (Brezposelni), izkoriščani delavci pa še naprej redijo tujce s svojimi žulji (Kopači). V zadnji pesmi (Kovač) izraža željo, da bi se slovenski narod prekalil in se združil v složno celoto ter da bi se pod njegovo okrilje vrnili naši bratje in sestre, ki so v »posesti tujcev«.

Žitnikova protivojna in domoljubna lirika, ki ji sledimo od Božičnih sonetov (1938) preko cikla Naš čas, doseže vrhunec v pesmih, objavljenih leta 1940 v **Mladiki** (Pomlad, Na straži, Gazela), in pa v Novoletni epistoli (**Slovenec** 1941). Pesmi Pomlad³⁴, Na straži³⁵ in Gazela³⁶ imajo preprosto in učinkovito dikcijo ter sorodno zgradbo: v prvem delu so svetle, vriskajoče, radožive in slikajo prizore iz pomladne ali jesenske pokrajine, zadnja kitica pa predstavlja učinkovit preskok v povsem nasprotno atmosfero. Pesnik v zaključku izrazi grozo pred približujočo se vojno, ki bo uničila vso opisano lepoto (Pomlad) in strla ljudski rod (Gazela). V pesmi Na straži srečamo vojaka, ki brezčutno opazuje uvodoma naslikano lepoto brsteče pomladi. Telo in čustvo sta mu otopeli, saj sta ju povsem zatrli puška in dolžnost.

Tudi nekaj mesecev mlajša Novoletna epistola³⁷ izredno živo odraža ozračje časa. Jezik je še vedno zelo razumljiv, obogaten z množico metafor iz vsakdanjega življenja in narave. Pesem je svarilo rojakom, naj se na novoletno noč (januarja 1941) ne veselijo, naj se takoj streznijo in se zavedo dogajanja okrog sebe: prelivanja krvi, uničevanja življenj, načrtov in ustvarjalnih naporov, ječanja beguncev in ranjencev. Bližajočo se vojno primerja z ognjenimi zublji, ki že ližejo strehe sosednjih hiš. Pesnik poziva brate in sestre, naj namesto praznovanja pohitijo na stražo, »... da vihar uničevanja, / ki vedno silneje se v nas zaganja, / ne pljusnil bi čez naše meje ris!«

Ob teh neposrednih, učinkovitih protivojnih domovinskih verzih so vzporedno nastali tehnično prav tako dovršeni, jezikovno pa mnogo bolj izumetničeni soneti (Nokturno³⁸, Oktober³⁹, Večer⁴⁰). Prvi je sonet o nesrečni ljubezni in neizpolnjenem hrepenenju, ki se utaplja v hlad noči. Drugi sonet predstavlja oktober na deželi, bogastvo plodov in pridelka s pisanimi barvnimi odtenki. V sonetu Večer prevladuje umirjeno ozračje brezskrbnosti in blagostanja na kmetiji. Bližji Žitnikovi zbirki **Pomlad** so vriskajoči stih v pesmi Pomladna sreča⁴¹, ki

izraža mladostno radoživost pesnika, polno pomladnih pričakovanj.

Zametke Žitnikove udarne pesmi, značilne za drugo polovico vojne (v letih 1942-43 ni objavljala pesmi) najdemo v Budnici novih dni (**Slovenčev koledar 1941**). Tu še ni ideološke in politične propagande, v ospredju pa je pesnikov poziv k splošnočloveškim moralnim idealom. Od marca 1944 do osvoboditve je Žitnik objavil tri pesmi v **Slovincu**, sedemnajst v **Slovenskem domu** in enajst v **Slovenskem domobranstvu**. V večini teh pesmi prevladuje protirevolucionarna propaganda s pozivi, naj se vsi »omahljivci«, ki tega še niso storili, pridružijo domobrancem (Omahljivcem⁴², Poveljnik kliče⁴³), z opevanjem domobranskih zmag in zasmehovanjem vseh, ki so se uprli okupatorju.

V begunstvu je leta 1946 objavil v **Svetu in domu**, leposlovni prilogi Zedinjene Slovenije, nekaj pesmi, v katerih se že vrača k predvojni tematiki (Spomin na dom, Kmet in zemlja). Kakšnih pomembnejših premikov v pesniškem izrazu, značilnih za njegove poznejše poskuse, pa tu še ni zaslediti.

Po naselitvi v Argentini se je pesnik umaknil v asketsko življenje ponižnega hišnika, medtem ko je ponoči v svoji podstrešni sobi prebiral najnovejše knjige in tudi sam intenzivno nadaljeval s pesnjenjem. »Zapustil je zaboječek rokopisov z več kot dvajsetimi rokopisnimi zbirkami, pesmi pa gredo v tisoče...«⁴⁴

Objavljala je v najrazličnejših izseljenskih in zamejskih listih, revijah in koledarjih v Argentini, Kanadi, Avstraliji, na Koroškem in Primorskem pod raznimi psevdonimi (Budnik, Gospo-svetski, Gorazd, Oroslov Ozarnik). Poleg religioznih motivov je v ospredju hrepenenje po starem kraju, po varnem zavetju narave, matere, očeta, domače zemlje in kmečke izbe. Še vedno išče navdiha v spreminjanju letnih časov, ki dajejo slovenski krajini vedno nove čare.

Leta 1958 se v eni od publikacij Svobodne Slovenije pojavijo štiri pesmi iz cikla Ozki soneti⁴⁵. Po dolgoletni zvestobi tradicionalnim pesniškim oblikam nam pesnik prvič predstavi svoje nove poskuse s sodobnejšimi oblikami. Pesmi iz omenjenega cikla pričajo, da ne gre več zgolj za preskušanje manj konvencionalnih oblik, saj je čutiti, da se je pesnik tudi v novem izrazu hitro znašel. Posamezni verzi se krčijo do skrajnosti, dokler

jih ne tvori le še ena sama do kraja zgoščena stopica, nabita z atmosfero in občutjem (Pomladni sprehod, odlomek):

*Hi,
s cveti
rdeti,
z žiti
kliti,
s kmeti
zreti,
piti
žive
soke,
jare
čare
njive,
loke.*

V **Antologiji slovenskega zdomskega pesništva** (Buenos Aires, SKA, 1980) najdemo štiri Žitnikove pesmi, ki sta jih urednika izbrala iz bogate pesnikove zapuščine na osnovi estetskih in umetniških kriterijev. Tu najdemo dve kratki, ganljivi pesmi, posvečeni spominu na pesnikovega očeta (Roke, Pri malici), pojoče stihe, ki slikajo prizore iz starega kraja (Dolenjska), in končno osrednji motiv domotožja, kot ga v najrazličnejših oblikah srečujemo pri večini izseljenskih pesnikov Žitnikove generacije (Domov, odlomek):

*Domov, o bratje in sestre, po zdravje,
domov v nebeško varstvo, v božji mir,
domov na delo, žuljev trdni tir,
domov v kleti in kašče, hleve kravje,
domov na njive in v gozdov goščavje,
domov v ponosnih naših gor okvir,
domov, kjer naših sil vre večni vir,
domov, domov v prostost in zmagoslavje!*

Dve leti pred smrtjo je Žitnik objavil cikel sedmih daljših pesmi s skupnim naslovom Čar slovenskega podeželja⁴⁶. Čas nastanka teh pesmi mi ni znan, vendar po umirjenem, zrelem

in neposrednem izrazu brez vsake odvečne izumetničenosti sklepam, da gre za pesmi, nastale v emigraciji, ko je pesnik že prerasel fazo prekipevajoče sentimentalnosti in pretirano povzdignjenega jezika. Cikel v nobenem pogledu ne zaostaja za Žitnikovimi najboljšimi predvojnimi verzi (Jaz pa pojdem v plodno polje, odlomek):

*Jaz pa pojdem v plodno polje
po usahlo moč in zdravje!
V njem postopim za oralom
s črnim valom
brazde zdrave kmečke volje
ter pokažem vsem stremuhom,
kod za kruhom
pot gre v dela zmagoslavje!*

*Pa sejalnico napolnim
si s pšenico kakor z zlatom,
v prst razsujem z roko rjavo
zrnje zdravo,
dam slovo vsem smotrom bolnim
ter pokažem vsem sosedom
srečo, - z zgledom
pot odprem jim k njenim vratom!*

*Pa se zleknem na ozare
pod neba prostrano streho,
da si v bilkah odpočijem,
naužijem
zdravih sil se, vse utvare
vetru dam ter brez tegobe
naše dobe
sklenem trajno vez z uteho!*

V lanskem letu je prispela v domovino Žitnikova rokopisna zapuščina. Gre za 40 neobjavljenih pesniških zbirk v tipkopisu, ki skupaj vsebujejo 3785 pesmi, nastalih v letih 1954-67 (kot je razvidno iz letnic na ovitkih posameznih zbirk). Omenjeno zapuščino hrani pesnikov nečak Branko Žitnik v Grosupljem. Avtor je pesmi uredil po tematiki; posamezne zbirke vsebujejo

pesmi, nastale v različnih obdobjih (npr. 1956-60-67). Menim, da bi bilo to obsežno literarno zapuščino vredno pregledati, saj bi izkušen ocenjevalec gotovo našel v njej dovolj gradiva za kvalitetno pesniško zbirko, ki se bo lahko kosala s podobno ubranimi verzi nekaterih naših priznanih predvojnih pesnikov.

Žitnikove pesmi so namenjene najširšemu bralstvu. Kljub neizogibnemu ponavljanju ob takšni plodovitosti in kljub pomanjkanju izvirnejše metaforike dosegajo nekatere njegove pesmi dovolj visoko umetniško raven, da si vsekakor zaslužijo objavo. Dr. Tine Debeljak je Žitnikove pesmi označil kot duhovno branje in kot stvaritev pesnika, ki nikoli ni zapadel v diletantstvo. Večina slovenskih bralcev bi jih verjetno ugodno sprejela, četudi se zahtevnejši literarni sladokusci ob njih ne bodo ustavljali.

OPOMBE

- * Del te razprave z naslovom *Pesnik slovenskega podeželja* je bil objavljen v reviji *Srce in oko*, *Obzornik Prešernove družbe*, št. 13, februar 1990, str. 98-102.
1. *Antologija slovenskega zdomskega pesništva*, Zbrala in uredila Tine Debeljak in France Papež, Buenos Aires, Slovenska kulturna akcija (SKA), 1980, str. 10
 2. *Ibid.*, str. 9
 3. Jevnikar Martin, *Zaslужni možje*, *Pesnik Vinko Žitnik*, Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1981, Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 1981, str. 91-92
 4. Lino Legiša, *V ekspresionizmu in novi realizem*, *Zgodovina slovenskega slovstva*, Ljubljana, Slovenska matica, 1969, VI. zv., str. 320, 334
 5. *Naš dom*, *List za kmečko mladino*, Maribor, 1929, št. 11, str. 154
 6. Koledar Družbe sv. Mohorja 1930, Celje, str. 60
 7. Družina, *Mesečnik za zabavo in pouk*, Gorica, II/1930, št. 1, str. 24
 8. Žar, *Dijaški leposlovniki* list na Državni klasični gimnaziji v Ljubljani, III/1931-32, št. 7, str. 125-126; št. 8, str. 141, 144

9. Mladika, Družinski list s podobami (v nadaljevanju Mladika), Celje, XVI/1935, št. 2, str. 47
10. Ibid.
11. Ibid., str. 52
12. Vrtec, Ljubljana, 65/1934-35, št. 2, str. 26
13. Mladika, XV/1934, št. 12, str. 44; XVI/1935, št. 3, str. 98, 105
14. Piramida, Neodvisna revija za politična, socialna, kulturna vprašanja in leposlovje (v nadaljevanju Piramida), Maribor, I/1936-37, št. 6, str. 169; št. 7-8, str. 219; str. 204-205; št. 9, str. 247
15. Mladika, XVII/1936, št. 6, str. 217
16. Piramida, I/1936, št. 5, str. 135
17. Ibid., št. 9, str. 252
18. Vinko Žitnik, Pomlad, Maribor, 1937, (samozaložba)
19. Dom in svet, Ljubljana, 49/1936, št. 5-6, str. 270
20. Mladika, XVII/1936, št. 7, str. 253
21. Dom in svet, 49/1936, št. 5-6, str. 270-271
22. [o.] Božidar Borko, Lirika Vinka Žitnika (v nadaljevanju Borko), Jutro, Ljubljana, 1937, št. 133, str. 7; R.Rehar, Vinko Žitnik, Pomlad (v nadaljevanju Rehar), Piramida, I/1936-37, št. 10, str. 299-302
23. Borko, str. 7
24. Rehar, str. 299-300
25. Ibid., str. 300
26. Večernik, Maribor, 1938, št. 291, str. 6
27. Mladika, XIX/1938, št. 12, str. 448
28. Dom in svet, 51/1939, št. 5, str. 270-271
29. Mladika, XX/1939, št. 1, str. 7-8
30. Ibid., št. 2, str. 51-52
31. Ibid., št. 3, str. 92-93
32. Ibid., št. 4, str. 130-132
33. Dom in svet, 51/1939, št. 6, str. 332-333
34. Mladika, XXI/1940, št. 3, str. 94
35. Ibid., št. 7, str. 235
36. Ibid., št. 10, str. 330
37. Slovenec, Ljubljana, LXIX/1941, št. 1a, str. 11
38. Dom in svet, 52/1940, št. 8, str. 466
39. Ibid., št. 9, str. 526
40. Ibid., št. 10, str. 602
41. Mladika, XXI/1940, št. 7, str. 243

42. Slovenski dom, Tednik za politična in kulturna vprašanja, Ljubljana, X/1945, št. 15, str. 4
43. Slovensko domobranstvo, Ljubljana, III, izr. izd. 3. maja 1945, str. 1; Marjan Dolgan, Slovenska muza pred prestolom, Antologija slovenske slavnice državniške poezije, Ljubljana, Krt, 1989, str. 132
44. [td] Tine Debeljak, Vinko Žitnik, pesnik, Svobodna Slovenija, Buenos Aires, XXXIX (33)/1980, št. 26, str. 2
45. Zbornik Koledar Svobodne Slovenije 1958, Buenos Aires, str. 192
46. Meddobje, Buenos Aires, SKA, 16/1978, št. 1-2, str. 138-145

ABSTRACT

VINKO ŽITNIK, A SLOVENE-ARGENTINIAN POET

J a n j a Ž i t n i k

*The purpose of the paper is to present the life and work of Vinko Žitnik, a poet who has remained practically unknown in his homeland despite the relatively high artistic level found in some of his cycles and poems. Žitnik belongs to the middle generation of the so-called Slovene political emigrants, those who settled in Argentina by the end of the 1940' and continued to develop the Slovene culture with a commendable zeal. A short biography of the poet is followed by an outline of the themes treated in all his creative periods. The central part of the study presents the contextual and formal side of Žitnik's poetry from the early publications in 1928, to his only collection, **Pomlad (The Spring)**, printed in 1937 and well reviewed, through to his last poems, published shortly before his death in **Antologija slovenskega zdomskega pesništva (The Anthology of Slovene Emigrant Poetry)**. Žitnik certainly is one of the more prolific Slovene poets, as he has left, besides the numerous pre- and post-war publications in various domestic and emigrant publications, as many as forty unpublished collections containing almost 4000 poems, many of which doubtlessly deserve publication.*